

СТАНОВИЩЕ

на доц. Огняна Георгиева-Тенева, дн – Нов български университет
за дисертационния труд на Зохар Якобсон
„Семейството в израелската детска литература
от създаването на държавата до днес“

Обсъжданият труд на Зохар Якобсон изследва темата за семейството, която е традиционна в литературата за деца и юноши. Стремешът на докторантката е да улови динамиката в художественото интерпретиране на тази тема от създаването на Израел до наши дни. Несъмнено импулсът за избор на подобен изследователски ракурс идва от нарастващата актуалност на настъпващите промени в структурата на семейството и от съответния интерес на литературата към нея.

Литературноисторическият план на дисертацията, който е обвързан със знакови политически, социални и културни събития в Израел, очертава етапите във взаимодействието реална среда – фикция. Постигнатото разностранно профилиране на проучвания предмет се дължи на използването на литературоведски, историографски, социологически, педагогически и психологически изследователски инструменти. Това е продуктивен подход, който позволява да се проследи литературният отзвук на съществуващите семейни модели с оглед на различни контекстуални параметри. Допълнително „отваряне“ на прочита се постига чрез търсеното съпоставяне между образите на детето и семейството в израелската и в чуждестранните литератури за деца и юноши.

Прилагането на възприетата от Зохар Якобсон методология води до няколко важни резултата. Първо, това е интердисциплинарният характер на изследването. Второ, става възможно прегледното литературноисторическо реконструиране на изучаваната образност с обхват повече от половин век. Трето, ясно се открояват водещите тенденции във възпитателните употреби

на семейството от страна на детско-юношеската литература, както и спецификата на детството според типа семейна среда.

В своето разгръщане трудът стига до ред важни констатации, които разкриват уменията на авторката да чете аналитично и да прави обобщения. Сред въпросните констатации ще открия тази за обусловеността на художествената образност в израелската детска литература от политическия режим (нацистки, комунистически, демократичен), от концепцията Сабра, от имиграционните вълни, от усилията на младата държава да формира общи ценности и културна хомогенност и от съответното състояние на семейната структура и ролите в семейството. Целенасоченото изпълнение на изследователските задачи позволява на Зохар Якобсон да определи 70-те години на миналия век като повратна точка в изображението на вътрешния свят на детето – заради усвояваните от литературата терапевтични механизми, дошли като рефлексия на рушащото се традиционно семейство. След като е представила първите две десетилетия от развитието на израелската детско-юношеска литература с интенцията ѝ да сплотява обществото около патриархалния тип семейство, Зохар Якобсон разкрива друга приложна функция на изследваната словесност – да се стреми към компенсиране на дефицитите в семейството.

Умението на авторката да характеризира етапите в историческата процесуалност на израелската детско-юношеска литература се проявява във всички части на труда. Перспектива за полезно научно общуване отварят и разсъжденията за трансформациите в наратива на 1980-те години, когато образите на времето и пространството преминават от обичайната конкретика към обобщителност и така снемат в себе си засилващите се глобализационни тенденции. Следващите литературни десетилетия отново са анализирани през призмата на патриархалните семейни ценности, с отчитане на тяхното трансформиране под напора на нови социокултурни обстоятелства. Направените наблюдения убеждават в способността на Зохар Якобсон да разкрива едромащабни тенденции, каквато е и тази за включването в детската

и особено много в юношеската литература на истории, разкриващи нови семейни формати.

Особено интересна за мен бе тематичната линия, посветена на т. нар. „нишова литература“, или литература, проблематизираща нетрадиционните семейства, в които има деца с увреждания и със специални потребности, с липсващ родител или с родители с ЛГБТИ ориентация. Именно линията, която изследва образите на различното дете – физически слабото, болното, тъжното, или въобще „особеното“ дете, аутайдера, сегрегирания невръстен човек – е особено приносна. Вниманието на поети и разказвачи към семейства, които стоят извън „нормата“, както и научното фокусиране на съответните текстове дешифрирам като категоричен знак на хуманизиране на литературата и на науката за нея. Важно е да се отбележи, че това става на фона на една сравнителна устойчивост на израелското традиционно семейство спрямо семействата в повечето европейски страни. Зохар Якобсон с основание вижда в образите на идеалния семеен свят, рисуван през първите две-три десетилетия след създаването на Израел, митологични отблясъци, чиято функция гравитира към формирането на общностни ценности. И обратно, разминаването между патриархалната семейна матрица и съвременната действителност авторката осмисля в перспективата на индивидуализма, който в контекста на глобализацията все повече укрепва. С право трудът се спира на образите на самотни майки, на жени – жертви на насилие, на деца, попаднали в капаните на лесни удоволствия, на хора с психични травми и пр.

Онова, с което дисертационната работа може да предизвика резерви, е прекомерното внимание към литературния контекст – донякъде за сметка на вниманието към самата литература. Разбира се, литературознанието отдавна е преодоляло крайните си увлечения по „затвореното“ четене и с обоснован интерес търси връзките между текст и контекст, но в случая става дума за обширни екскурси из историята на Израел, икономиката, геополитическата ситуация, изпитанията на мултикултурността и пр. – екскурси, които имплицират идеята, че литературата е преди всичко инструмент за опознаване

на обществото. В същото време, по мое мнение, би било интересно да се обърне повече внимание на изобразителните подходи у различни автори и на специфичната им естетическа рефлексия.

Накрая ще изтъкна значението на факта, че дисертационният труд, в целостта си несъмнено приносен, се разглежда именно в Югозападния университет. Това отговаря на стратегията за интернационализация на ЮЗУ „Неофит Рилски“, стимулира отвореното научно общуване и обогатява представите за детско-юношеската литература с онова, което е видно от една различна гледна точка и в перспективата на отношенията национална – световна литература.

Наблюденията и изводите на Зохар Якобсон са обещаващи и за бъдещи изследвания в използваната методологическа перспектива. Принципът за хронологично проследяване на отношенията социокултурна ситуация – детско-юношеска литература създава тази възможност, неин залог откривам и в динамичните промени в традиционната семейна структура, които – може да се очаква – ще продължат да бъдат предмет на изображение.

Плагиатство не е открито.

В обобщение: обсъжданият труд представлява задълбочено проучване, което дава убедителен отговор на въпроса как детско-юношеската литература в Израел формира ценности и съдейства за социализацията на невръстните читатели. Ето защо предлагам на Зохар Якобсон да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 2.1. Филология.

14 юни 2024

Огняна Георгиева-Тенева